

Marko Babić

SVETO VAZMENO TRODNEVLJE

Sveto vazmeno trodnevlje, kojim obnavljamo otajstvo Krista umrloga, pokopanoga i uskrsloga, vrhunac je i životvorno središte čitave liturgijske godine. To znači da struktura i otajstvenost liturgijske godine nisu nastali iz racionalnoga teološkog doumljivanja, nego su provreli iz jednoga životvornog središta, a to je Kristova mučenička smrt na križu i njegovo slavno uskrsnuće. To je Kristovo vazmeno, pashalno otajstvo koje obilježava "cjelovito trodnevlje Krista raspetoga, pokopanog i uskrslog" (sv. Augustin).

O tom središtu i srcu liturgijske godine treba uvijek i iznova razmišljati, produbljivati ga i dopunjavati. Započinje Misom Gospodnje večere na Veliki četvrtak, doseže vrhunac u Vazmenom bdjenju, a završava drugom večernjom na Uskrs. U mnogočemu je uzorak bogoslužju ostalih dana u godini. Ovdje ćemo istaknuti neke važnije liturgijske naglaske i sadržaje.

Misa Gospodnje večere

Ovo večernje liturgijsko slavlje već je dio Velikoga petka. Prema drevnoj crkvenoj predaji, koja je naslijedila običaj hebrejskog bogoslužja, dan je započinjao o zalasku sunca i trajao je noć i dan. Takav početak svetog trodnevlja odgovara i njegovu teološkom sadržaju: u Isusovoj posljednjoj večeri već je otajstveno prisutna njegova žrtvena smrt na križu. Pranje nogu učenicima najočitiji je znak ljubavi koja potiče na pomaganje i posluživanje drugih.

Uvodne rubrike u misalu donose nekoliko veoma zanimljivih uputa i napomena. Svećenik bi ih trebao svake godine ponovno pomnjivo

pročitati, da se podsjeti na neke odredbe koje su putokaz za uzorno misno slavlje preko cijele godine. Ističemo neke.

Zabranjuju se sve mise bez naroda...svi svećenici i službenici vrše svaki svoju službu – to je općepoznata smjernica koju bi trebalo poštivati i u druge dane u godini, ali je svetkovina uspostave euharistije prigoda da se naglasi ideal. Sve drugo ubrajamo u iznimke koje mogu samo potvrđivati pravilo.

Svetohranište neka bude sasvim prazno – na svetkovinu ustanove presvete euharistije ne dolikuje da se vjernici pričešćuju kruhom posvećenim u drugim slavljinama. To bi trebalo biti pravilo za svako misno slavlje, što se, nažalost, u praksi ne ostvaruje.

Dok se pjeva "Slava", zvona zvone, a zatim se ne oglašavaju do Vazmenog bdjenja – zvonjava zvona je znak svečanosti, a Crkva na Veliki petak i Veliku subotu nasljeđuje Gospodinovo poniženje i očituje žalost jer joj je Zaručnik ugrabljen. U mnogim je mjestima običaj da se umjesto zvona kroz to vrijeme upotrebljavaju drvene čegrtaljke koje proizvode ozbiljan i neobičan zvuk. Slično treba postupiti i sa sviranjem orgulja koje se kroz navedeno vrijeme koriste samo za intonaciju i pratnju pjevačima. Uza te oblike "posta ušima", postoje i neke odredbe za "post očiju", što će doći do izražaja na kraju ovoga slavlja, kada se "ogoli oltar, iznesu križevi iz crkve ili zastru oni koji ostanu u crkvi".

Pranje nogu – obred koji sugerira i potiče zapovijed (mandatum) bratske ljubavi bio je cijenjen kroz čitavu povijest Crkve. Već u 4. st. obred pranja nogu susrećemo u zapadnom kršćanstvu, izuzev Rima, kao sastavni dio obreda krštenja. Nakon što je iščeznuo iz obreda krštenja, podržavao se u samostanima gdje su monasi prakticirali prati noge siromasima i redovničkoj subraći. Crkveni sabor u Toledo 694. g. zahtijeva da se obred obavlja u svim crkvama po Hispaniji i Galiji na Veliki četvrtak. U Rimu je taj običaj potvrđen od 12. stoljeća.

Rimski kanon – predviđa poseban obrazac "U zajedništvu s cijelom Crkvom" za ovaj blagdan, pa bi dolikovalo da se upotrijebi barem na današnji dan kada se drugih nedjelja i svetkovina skoro nikada ne koristi.

Prijenos Svetotajstva – obavlja se poslije popričesne molitve "do mjesta pohrane pripravljenog u nekoj kapeli dolično urešenoj". Svrha je prijenosa da se pohrane čestice za pričest vjernika na Veliki petak i bolesnika, te da se vjernici mogu dolično klanjati Svetotajstvu.

Četrdesetsatno klanjanje (kvarantore) – drevni je kršćanski običaj, koji vuče svoje korijene iz 2. st., kada sv. Irenej Lionski (umro oko 200.) piše da su neki kršćani postili 40 sati, koliko je otprilike Isus proboravio u grobu. Običaj spominje i sv. Augustin. Po uzoru na to četrdesetsatno klanjanje i post, uvedeno je pokorničko vrijeme posta, molitve i klanjanja Bogu, popularno prozvano “kvarantore”. Iz istog korijena potječe i pučka pobožnost “čuvanja Svetoga groba”.

Veliki petak Muke Gospodnje

Veliki petak je spomendan Isusove smrti, a u kršćanstvu je od davnine obilježavan postom i pokorom. Kršćani na ovaj dan primjenjuju Isusove riječi da će učenici postiti kada im se ugrabi zaručnik (Mt 9,15 i usporedna mjesta). Takav se post proširio na sve petke, a negdje i subote, u godini. U prva tri stoljeća kršćani na ovaj dan nisu imali posebno bogoslužje. Od 4. st. zabilježeno je više oblika već ustaljena bogoslužja, ali bez euharistijskog slavlja. Hodočasnica Egerija svjedoči da su se kršćani koncem 4. st. na današnji dan ujutro okupljali na Golgoti da bi se poklonili Svetom križu, što ga je 320. g. otkrila carica Jelena, a poslije podne bi slušali čitanja Svetoga pisma o Muci Kristovoj. Tu pronalazimo korijene duboko ukorijenjenog običaja ophoda (procesije) za križem po mjestu na Veliki petak prije podne.

Vrijeme bogoslužja Velikoga petka od davnine do ranoga srednjega vijeka odvijalo se otprilike u vrijeme kada je Isus umro, dakle oko tri sata poslije podne. Tu preporuku sadrži i najnovije izdanje misala, uz napomenu: “osim ako se iz pastoralnih razloga ne izabere kasniji sat”.

Prostre se ničice ili klekne – tom je uputom naznačen neuobičajen početak bogoslužja. Mnogi svećenici zaziru od prostracije po podu, zbog podsmijeha kod djece što ga ovaj liturgijski znak izaziva. Mislim da bi ga ipak trebalo prakticirati radije nego klečanje, a djeci i ostalim vjernicima na vrijeme protumačiti što to znači. To je najdublji znak poklona pred tajnom smrti i otkupljenja.

Tri dijela bogoslužja: služba Riječi Božje, klanjanje križu i pričest – bogoslužje Velikoga petka nosi biljeg drevne jednostavnosti i izvorne mističnosti. Svakom dijelu treba posvetiti osobitu pažnju i dostatno vremena. Svetopisamska su čitanja uvijek ista: Izaijina četvrta pjesma o sluzi Jahvinu (Iz 52, 13-53,12), hvalospjev Velikom svećeniku (Heb 4,14-16. 5,7-9) i Muka po Ivanu (Iv 18,1-19,42).

Sveopća molitva vjernika – sadrži 10 nakana koje potječu iz prvih stoljeća kršćanstva. Svećenik može izabrati zazive koji su prikladniji konkretnoj zajednici, a Ordinarij mjesta može dopustiti i posebne nakane.

Otkrivanje i klanjanje križu – obred je s dosta dramatičnosti i nosi obilježje germanizacije Rimskog obreda u 9. stoljeću. Svećenik može birati između dva ponuđena oblika, od kojih prvi predviđa otkrivanje i pokazivanje križa, a drugi samo pokazivanje otkrivenoga znaka križa. Nije nužno da na drvetu križa bude i lik Kristova raspeta tijela (“corpus”), jer obredom dominira usklik: “Evo drva križa ...”

Za vrijeme klanjanja i ljubljenja križa kod nas je ustaljeno da se pjeva pjesma “Puče moj” ili poznati “prijekori”. Mogu se izabrati i druge pjesme, koje su teološki bogatije, kao npr. “Usta moja opjevajte” (Pange lingua gloriosi) nastala u 6. stoljeću. Ovaj je obred predviđen iza Sveopće molitve, ali ga mnogi ostavljaju za kraj obreda da se izbjegne prevelika gužva.

Obred završava popričesnom molitvom i “molitvom nad narodom”, koja je uzor takvim molitvama za druge dane liturgijske godine. Potom se svi razidu u šutnji, što pojačava jednostavnu ozbiljnost obreda i proživljavanog otajstva smrti i uskrsnuća.

Velika subota

Prema već navedenoj Augustinovoj jezgrovitoj izreci, Crkva u Vazmenom trodnèvlju proslavljuje Krista raspetoga, pokopanog i uskrsloga. To je jedinstveni triptih u kome se svaki dio treba uklapati u cjelinu. Danas je drugi dio triptiha. Kršćani bdiju uz Isusov grob, razmišljaju o spasiteljskoj mucu i smrti, te željno iščekuju najavu uskrsloga Pobjednika. Zbog toga kršćani današnji dan doživljavaju kao iščekivanje uskrslog Gospodina.

Između otajstvene proslave Isusove smrti na Veliki petak i njegova slavnog uskrsnuća u zoru uskrsne nedjelje, stoji Velika subota u kojoj Crkva-Zaručnica bdije uz grob svoga Zaručnika. Evandjelja nam pružaju uzor u ženama “mironosicama”. Crkveni i osobni ambijent treba biti obilježen ozbiljnošću i jednostavnošću: zanimila su zvona, utihnuli su veseli zvuci orgulja, oltari su ogoljeni. Crkva danas ne slavi sakramentalna otajstva. Pričest se dijeli samo kao popudbina umirućima.

Pravo vjersko obilježje ovoga dana sadržano je u časoslovu koji bi trebalo prakticirati u svim zajednicama naroda Božjega. Prva antifona u bogoslužju čitanja uvodi nas u pravi ambijent današnjega dana: "U miru spavam i počinam!" Odmor i smiraj u iščekivanju uskrsnog jutra stavlja nas u stanje između smrti i uskrsnuća i prava je spojnica tih bitnih sastojnica vazmenog otajstva. Kristov počinak nakon ovozemaljskog života navještaj je eshatološkog počinka, vječnog Šabata prema kome hodočasti narod Novoga saveza.

Drevni su kršćani i na današnji dan održavali strogi post. Irenej Lionski svjedoči da su kršćani koncem 2. st. tako strogo poštivali post kroz 40 sati od Velikoga petka do uskrsnog jutra, da kroz to vrijeme nisu ništa ni jeli ni pili. Hipolit Rimski (umro 236. g.) bilježi da su od te strogoće bili pošteđeni sami teški bolesnici i nejačad koji su mogli uzeti malo kruha i vode. To bi trebalo nadahnjivati i današnje kršćane da dobro prakticirani post Velikoga petka produže i na Veliku subotu.

Uskrsno bdjenje

Ovo je "majka svih bdjenja", uzorak pravoga kršćanskog bogoslužja i vrhunac cjelokupne liturgijske godine. Bitno je povezano uz kozmičke elemente svjetla i tame, dana i noći, pa u taj kontekst treba staviti i propis da "čitavo vazmeno bdjenje treba slaviti obnoć: ne smije započeti prije nego padne mrak, a treba završiti prije zore u nedjelju". Forsiranje da ovo bdjenje započne točno u pola noći nema potvrde u kršćanskoj predaji, a pitanje je koliko je i pastoralno pogodno.

U određivanju datuma uskrsnog slavlja presudnu ulogu igra simbolika neprekinute svjetlosti. Od Nicejskog sabora 325. g., Uskrs se slavi u nedjelju iza prvoga proljetnog uštapa (punog mjeseca). Te noći mjesec izlazi neposredno nakon zalaska sunca i svijetli sve do sunčeva izlaska. Tako praktično i nema noćne tame, nego je neprekinuta svjetlost dan i noć, što je simbolika konačne pobjede života nad smrću. Tu simboliku svjetla, uz sunce i mjesec, dočaravaju nam oganj i Uskrsna svijeća. Sve nam to dočarava Krista "svjetlo istinito" koje prosvjetljuje svakoga čovjeka na ovozemaljskom putovanju do dana kad svjetla više neće biti, jer će Jaganjac Božji biti svjetlo istinito svim pravednicima (Otk 21,23).

Da bi sjaj uskrsne svijeće bio izražajniiji, potrebno je na početku obreda blagoslova ognja ugasiti sva svjetla u crkvi da bi upaljena na treći

poklik "Svjetlo Kristovo" dočarala razliku između tame i svjetla. Svakako bi trebalo osigurati da svaki vjernik ima malu svjećicu koju će pripaliti od velike Uskrsne svijeće, što simbolizira povezanost vjernika s Kristom po sakramentu krštenja i drugim znakovima.

Služba Riječi Božje – zauzima središnje mjesto u svakom kršćanskom bdjenju i kršćani je prihvaćaju kao konkretan Božji govor okupljenoj zajednici. Od sedam starozavjetnih i dva novozavjetna čitanja, predvoditelj može neka izostaviti, ali svakako se treba čitati izvještaj o prijelazu preko Crvenoga mora.

Nakon molitve koja slijedi iza zadnjega čitanja iz Staroga zavjeta, zapjeva se "*Slava*", zazvone sva zvana i zasviraju orgulje. Time je označen prijelaz iz Staroga u Novi zavjet. Pjeva se stojeći na nogama, simbolizirajući Narod Božji u hodu prema vječnosti.

Svečani *Aleluja* pjeva se nakon prvoga novozavjetnoga čitanja i svečanom zvonkošću odjekuje nakon stanke koja je započela na Srijedu pepelnicu. Nakon poklika "Aleluja" i popratnog retka, slijedi posljednica "Svetoj žrtvi uskrsnici", koja je obvezna.

Krsna služba – zauzima istaknuto mjesto u bogoslužju vazmenog bdjenja. Ako u crkvi postoji krstionica, onda krsnu službu treba obaviti kod nje. Ako krstionice nema, potrebno je pripremiti prikladnu posudu s vodom. Veoma se preporuča da se u ovom vazmenom bdjenju stvarno obavljaju krštenja. Ako i nema stvarnog obreda krštenja u ovoj noći, krsno obilježje dolazi do izražaja obnovom krsnih obećanja i škropljenjem naroda blagoslovljenom vodom.

Blagoslov hrane i mladih plodova – na Uskrs ima duboku simboliku i po izboru vrste hrane i mladih plodova. Najčešće se blagoslivljaju: jaja, kruh, janjeće meso, vino i mladi plodovi. Svaka od nabrojanih vrsta simbolizira Krista i uskrsnuće: jaje klicom života razbija oklop tvrde ljuske i očituje novi život; jaganjac je simbol žrtvenog jaganjca, kruh i vino su znakovi obnove života, a mladi plodovi novoga stvaranja koje je započelo Kristovim uskrsnućem.